

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Devarim

Premsla, Yitshak Itzak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

כט

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10244

כמ (ב) משה הילט איינע רעדע אן גאנצען ישראל, אונד שפראך צו איהנען, איהר האכט אללען געזעהען, וואו דער עוויגע אין מערים אן פרעה, ווינען בעדינטען אונד ווינעם גאנצען לאנדע, פאר אייערן אויגען אויגעאיכט האט: (ג) דא גראסען פערזוכונגען, דאפאן דא אויגען צייגע ווארום: יענע גראסע צייגען אונד וואונדערזענדיקע: (ג) אבער בוז אויף דען הייטיגען טאג האכט איהר, דורך גאטליכען פערזאגניס, קיין דערץ געצייגט, דאן פערשטאנדיג ווארע, קיינע אויגען, וועלכע זעהען, קיינע אהרען, וועלכע דארען: איד

כמ א ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: 3 המסות הגדולות אשר ראו עיניך האתת והמפיתים הגדלים ההם: 4 ולא נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה: ואולך

ר ש י

תרגום אונקלוס

שכאמרו בסיני: כמ (ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו: עד היום הזה שומעתי שאתו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמ"ג ויתנה אל הכהנים בני לוי באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התור' ונתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה ויאמרו לנו יום נחת לא לבס נתנה לנו נתנה ושמח משה על הדבר ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעסוג' היום הזה הננתי שאתם דנקים וחפטים בנקים

כמ (ב) ויקרא משה לכל ישראל ויאמר להון אתון חיותון ית כלדי עבד יי לעיניכוון בארעון דמצרים לפרעה ולכל עבדיו ודקל ארעיה: (ג) גסין רכרבוון דחזאן עיגה אתיא ומזפתיא רכרבוון האינון: (ג) ולא יחב יי לכון לכוון למדע ועינין למחיו ואודגין למשטין עד יזקא דגין: ודברית

באור

כמ (א) ויקרא משה, אחרי שהשלים לאמר להם דברי הנבית קראם עוד שמוע ישר אתם ראיתם וגו', כי לא הלכו מלפניו שהכל מחובר הוא (הרמב"ן), ועם ויקרא הוא לעורר אונם על דבריו: אחם ראיתם, לשון הראש"ע ואחרי כן ואולך אתכם ואחרי כך ויכח עוג, כי יש מהם שראו האותות שעה השם כמזכרים, והם והבאים אחריהם ראו מופת המן שלא אכלו לחם זולתו, ואלה הננים ראו כי השם עורס והכו שני המלכים (ב) המסות הגדולות, שניסה בם פרעה וכל עבדיו, או שניסה אתכם כמו מעמד הר סיני והולכה במדבר מ' שנים שנאמר לבעבור נקות אתכם (שמות ד' ט'): (ג) ולא נתן ה' הטעם כי מנתו העלילה הראשונה (הראש"ע), ועל דרך זה תרגם המתרגם האשכנזי ואולס

כמ (א) ויקרא משה, אחרי שהשלים לאמר להם דברי הנבית קראם עוד שמוע ישר אתם ראיתם וגו', כי לא הלכו מלפניו שהכל מחובר הוא (הרמב"ן), ועם ויקרא הוא לעורר אונם על דבריו: אחם ראיתם, לשון הראש"ע ואחרי כן ואולך אתכם ואחרי כך ויכח עוג, כי יש מהם שראו האותות שעה השם כמזכרים, והם והבאים אחריהם ראו מופת המן שלא אכלו לחם זולתו, ואלה הננים ראו כי השם עורס והכו שני המלכים (ב) המסות הגדולות, שניסה בם פרעה וכל עבדיו, או שניסה אתכם כמו מעמד הר סיני והולכה במדבר מ' שנים שנאמר לבעבור נקות אתכם (שמות ד' ט'): (ג) ולא נתן ה' הטעם כי מנתו העלילה הראשונה (הראש"ע), ועל דרך זה תרגם המתרגם האשכנזי ואולס

ד ואולך אתכם ארבעים שנה
 במדבר לא בלו שלמתיכם
 מעליכם ונעלה לא ברתה
 מער רגלך: ^ה לחם לא אכלתם
 ויין ושכר לא שתיתם למען
 תדעו כי אני יהוה אלהיכם:
 ותבאו אל המקום הזה ויצא
 סיון מן החרב ועוג מלך ב
 הבשן לקראתנו למלחמה
 ונבם: ^ו ונקח את הארץ

עגל

ונתנה

(ד) איך האבע אייך נונמעהר
 פירציג יאהרע אין דער וויזטע
 הערומוגעפיהרט: דיא קלוי
 דער וינד אייך אינדעסען ניכט
 פאם לייבע געפאללען, אונד
 דיא שווע ניכט פאן דען
 פיסען: (ה) בראך דאבט
 איהר ניכט געגעסען, אויך
 קיינען וויין אדער אנדערן
 שטארקע געטראנקע גע-
 טרונקען: אויך דווען אום-
 שטאנדען זאללט איהר ער-
 קענען, דאס איך, דער
 עויגע, אייער גאטט זייא:
 (ו) אלו איהר אין דווער
 געגענד אנקאמט: צאג סיון
 קאניג צו חשבון, אונד עוג
 קאניג צו בשן ווידער אונד צו
 אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

(ד) ודברית יתכון ארבעין שנין
 בטדברא לא פליאת בסותכון טנכון
 וטסאך לא ערו טעל רגלך:
 (ה) לחמא לא אכלתון וחטרתת
 ועתיק לא שתיתון כדיל דתדעון
 ארי אגא יי אלהכון: (ו) ואתיתון
 לאתרא הרין ונפק סיון טלכא
 דחשבון ועוג טלכא דטתנן
 לקדטותנא לאתרא קרבא ומחנינון:

במקום: (ו) ותבאו אל המקום הזה עתה
 אתם רואים עמכם בגדולה וכבוד ש תנעטו
 במקום ואל ירום לבנכם ושמתם את דברי
 הברית הזאת ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת
 שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת
 עשנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד
 עליכם המקום עד היום הזה אבל מכאן וילך
 יקפיד ולפיכך ושמתם את דברי הברית
 הזאת וגומר:

אחם

(ו) ונסכנא יתאדעהון ויהבנה

לאחסנא

באור

ואולם יתכן לפרשו על דרך תימה, אחרי אשר ראיתם את כל אשר עשה ה' וכל המסות
 האותות והמוסות הגדולים והטראים האם לא נתן לכם ה' עד עתה עינים לראות ולב לדעת
 ולהתבונן ואזנים לשמוע בקול דברו: לב לרעה, בעבור שנסו השם עשר פעמים, ולא הזכירו
 האותות שאלו (הראש"ע): (ה) לחם לא אכלתם, לדעת הראש"ע לא אכלו לחם כלל
 במדבר, ולדעת הרשב"י ז"ל להיות שאכלו לחם אלא שיעקר מחיתם היה במין: למען
 תדעו כי אני ה', כטעם כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מונח פי ה':
 (ו) ותבאו אל המקום הזה, כאשר באתם אל המקום הזה נעשו לכם אותות כי ויבא סיון
 (5) לו א 1 36 וג'

תרגום אשכנזי

כי תבא נצבים כמ

אונד גאבען עו דען שטאטמען
ראובן אונד גר : ווייז אויך
דעם האלבען שטאטמע
כנשה צום ערבגוטע : (ח) בע-
אבאטעט אלזא דיא ווארטע
דויען בונדען אונד טהוט
דערנאך : זא ווערדעט איהר
גליק האבען , אין אללעם
וואו איהר פארנעהמעט :
(ט) איהר שטערקט יעצט
אללע פאר דעם עוויגען ,
איערם גאטטע : שטאמדייפ-
טער דער געשלעכטער ,
אלטעווען אונד אטמלייטע ,
אויך יעדער געמיינע אין
ישראל : (י) אייערע קינדער ,
ווייבער , אונד דער פֿרעמדע ,
דער אים לאגער ביא אייך
איוט : פֿאן האלצהויאער

וְגַתְנָה לְנַחֲלָה לְרֵאוּבֵנִי וְלְגַדִּי

וְלִחְצֵי שִׁבְטֵי הַמְּנַשִּׁי : וְשִׁמְרֵתֶם
אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
וַעֲשִׂיתֶם אִתָּם לְמַעַן תִּשְׁכַּלּוּ

אֶת־כָּרְאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן : פ
אִתְּכֶם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלַכֶּם
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רְאִישֵׁיכֶם
שִׁבְטֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל : י מִפְּנֵם
נְשִׁיכֶם וְגֵרֶךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ
בְּחֻנֶּךָ בְּחֻטְבְּ עֵצֶיךָ עַד שֶׁאֵי

בין

ר ש י

(ט) אַתֶּם נְצִיבִים מִלְּמַד שְׂכִינֵם מִשָּׁה
לִפְנֵי הַקֶּבֶ"ה בַּיּוֹם מוֹתוֹ
לְהַכְנִיטֵם צְבָרִית : רֵאשִׁיכֶם שְׂכִינֵיכֶם
רֵאשִׁיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם : זְקֵנֵיכֶם וְשׁוֹטְרֵיכֶם
הַחֲסוּבִים חֲסוּבֵי קוֹדֶשׁ וְאֶחָד כֵּךְ כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל :
(י) מִחוּטֵב עֵצֶיךָ מִלְּמַד שְׂכֵאוֹ כְּנַעֲנִיּוֹם
לְהַתְגַּיֵּר בַּיּוֹם מִשָּׁה כְּדֶרֶךְ שְׂכֵאוֹ גְּנֻבִים בַּיּוֹם
יְהוֹשֵׁעַ וְהוּא הַאֲמִירֵי גְּנֻבִים וַעֲשֵׂי גַם הַמָּוֶה
בְּעַדְמָה (יְהוֹשֵׁעַ ט) וְכַתֵּם מִשָּׁה חוֹטְבֵי עֵצִים
וְשֹׁטְרֵי
קְבִיכֹזִן וְסִרְכִּיכֹזִן כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל : (י)
מִפְּלִכֹזִן נְשִׁיכֹזִן וְגֵיּוֹרֶךָ דִּי בְּטוֹ
מִשְׁרִיתֶךָ מְלַקֵּט אֶעֱד עַד מְלִי

תרגום אונקלוס

לאַחַסְנָא לְשִׁבְטָא דְרֵאוּבֵן וְלְשִׁבְטָא
דְגַד וְלְפִלְגֻתָא שִׁבְטָא דְמְנַשֶּׁשׁ :
(ח) וְתַטְרוּן יַת פִּתְגָמֵי קִיטָא דְרֵוּן
וְתַעֲבְרוּן יַתְהוֹן בְּדִיל דְתַצְלַחוּן יַתְקַל
דִּי תַעֲבְרוּן :
(ט) אַתְוֹן קִיטִין וְיַטְאֲדִין כּוֹלְמוֹן
קְדָם יְיָ אֱלֹהֵיכֹזִן בְּיַשִּׁיכֹזִן שִׁבְטֵיכֹזִן
(י) מִפְּלִכֹזִן נְשִׁיכֹזִן וְגֵיּוֹרֶךָ דִּי בְטוֹ
מִיטִיךָ

באור

וגו' זכו פשוט, וכן תרגם המתרגם האשכנזי : (ז) לראובני, תחסר מלת שבת ותוכן מעשיו
(ח) למען חשכילו, כמו תגליו, והוא פעל יזכא לשני פעולות והעד אשר תעשו, כמ
ויהי דוד בכל דרכיו משכיל (שמואל א' י"ח י"ד) • (הראב"ע), וכן תרגם אונקלוס והמתרגם
האשכנזי : ויתכן גם לפרשו כפשוטו, שתשכילו מעתה וכלתה ותתבוננו את כל אשר תעשו,
ולא תקו עוד נמקרי לב ונתונים אל היצר כעבדים לאדונייהם : העשון, הטו' נוסף :
(ט) אחם נצבים היום כלכם, כדכתיב לעיל ויקרא משה אל כל ישראל, ואמר להם
שכנסם היום לפני הקב"ה ביום שש, כדי להעבירם
בכריתו

נצבים כט

תרגום אשכנזי קמ

מימיה: יא לעברך בכרית יהוה
אלהיה ובאלתו אשר יהוה
אלהיה ברת עמו היום: שני
במען הקים אתך היום לו
לעם והוא יהיה לך לאלהים
כאשר דבר לך וכאשר נשבע
לאבתך לאברהם ליצחק
וליעקב: יג ולא אתכם לבדכם
אנכי ברת אתה ברית הזאת

בין ואשר שאפער: (יא) ראם
דוא דורך דיא שטיקע דען
בינרניסען געהוט (דען בונר
אנגערמעוט), אונד דען
פער איידיגטונג פארך (איים
איבערטערטונג פאלל) איבר-
נעהמוט: מיט וועלכעס דער
עוויגע דיק הייטע פערפלייכ-
טעט: (יג) אום דיק הירמיט
צו וינעם פאלקע אנצונעה-
מען: אונד דיין גאטט צו ויין,
וויא ער דיר פעררהייסען:
אונד דינען פארפארען,
אברהם יצחק אונד יעקב צו-
געשווארען האט: (יג) ניכט
מיט אייך אלליין: זעטצע איך
דויען בונר אונד

ואת

ר ש י

תרגום אונקלוס

טייטך: (יא) לאעלותך בקיטא דיי
אלהך ובמוקמתיה די יי אלהך גור עמך
יוטא דין: (יג) בדייל לאקטא יתך
יוטא דין קדמוהי לעמא והוא יהוה
לך לאלהא בטא דיי שליללה ובטא
דייקים לאבתך לאברהם וליצחק
וליעקב: (יג) ולא עטכון בלחוריקון
אנא גור יתקוטא תיין וית

ואנכי מיס: (יא) לעברך להיותך עובר
בברית ולא יתכן לפרשו כמו להעבירך שם
כמו לשותכם אותם (צפ' ואתחנן):
לעברך בברית דרך העברה כך היו כורתי
בריתות עושין מחיבה מכאן ומחיבה מכאן
ועוברים בנותי' כמ"ג העגל אשר כרתו לשנים
ועברו בין בתרוו (ירמיה ל"ד): (יג) למען
הקים אותך היום לו לעם כל כך הוא נכנס
למרות למען קיים אותך לפני לעם: והוא
יאה לך לאלהים לפי מדבר לך ונשבע
לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת
לכך הוא אוסר אתכם בצנועות הללו שלא
תקיטוהו

באור

בבריתו ובאלתו, כי בברית הראשונה של מתן תורה לא היו שם אלות וקללות, והוסיפם
עתה עיראתו פן נפתה לב קתם לשקויו ע"א, כמו שיאמר כי אתם ידעתם וגו': ראשיכם
שבטיכם, ראשיכם לשבטיכם כ"פ רש"י, וראש"ע כתב שהוא כמו האלה שרה אמו והנבואה
עודד הנביא, וכן הוא ראשיכם ראשי שבטיכם: ודעת הרמב"ן ז"ל שהוא כלל ואחריו פרט:
הכלל ראשיכם וכל שבטיכם, והפרט זקניכם ושוטריכם שהם הראשים, וכל איש ישראל הם
הזנטים שזכר, והוסיף לפרוט הטף והנשים: (יא) לעברך, שם הסועל, והכ"ף איט כנוי
הסועל, כי אם כנוי הסועל אשר חלו פוחס פעולת ההעברה, עובר שלך, להיותך עובר,
ולא יתכן לפרשו להעבירך, אלא כמו לעשותכם אותם (לעיל ד' י"ד): בבריתך, דרך
העברה כך היו כורתי בריתות עושין מחיבה מכאן ומכאן, ועוברים בנותי' כמו שאמר העגל
אשר כרתו לשנים וועברו בין בתרוו (ירמיה ל"ד י"ח): והנה מלת עבר ע"פ ב"ת הוא ע"פ
הברית, ובלא צ"ת הוא הפרת הברית, וכבר זכרנו זה בס' צרף (בראשית ט"ו י"ד):
(יג) למען הקים אחד היום לו לעם, הברית הוא הוא שיקים ה' אותך לעם סגולתו, כדי
שיהיה

תרגום אשכנזי

נצבים כט

אונד דיוען פֿעראיידיגונג
פֿלויך פֿעזט: (יד) זאנדערן
מיט דעם, וועלכער היר פֿאָר
דעם עוויגן אונזערם גאָטטע,
מיט אונז צוגעגען איזט: אונד
אויך מיט דעמיעניגען דער
היר ניכט צוגעגען איזט:
(טו) איהר עראינגערט אייך
נאָך, וויא וויר אונז אין מצרים
אויפֿגעהאלטען האָבען: אונד
דערנאָך צווישען פֿערשידנען
פֿאָלקערן גערויזט זינד,
דיא איהר אַנגעטראָפֿען:
(טז) איהר האָבט איהרע
גרייאל, אונד דיא אַבשיי-
ליכע גאָטצענבירלדער: פֿאָן
האַלץ, שטיין

ואתהאלההזאת: יד כי את
אשר ישנו פה עמנו עמך היום
לפני יהוה אלהינו ואת אשר
איננו פה עמנו היום: שליש
טו כי אתם ידעתם את אשר
ישבנו בארץ מצרים ואת
אשר עברנו בקרב הגוים אשר
עברתם: טז ותראו את
שקוציהם ואת גלליהם עין
ואכן

רשי

תרגום אונקלוס

תקייטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם
עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פירשתי ומדרש
אגדה למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקבלות
לפי שמשנו ישראל מזה קבלות חסד שמים
חן מארבעים ותשעה שבתורת כהנים הוריקו
פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל
מזה לפייסם אתם נצבים הוי' הרבה הכעסת'
למקום ולא עשה אתכם כליוה והרי אתם
קיימין לכניו: היום כיום הוא שהוא קיים
והוא מאסיל ומאיר כך האיר לכם וכך עתיד
להאיר לכם והקבלות והייסורין מקיימין אתכם
ומזיבין אתכם לכניו ואף פרשה שלמעלה מזה

ויתמוטתא קרא: (יד) ארי יתבין
דאיתוהי קא עטנא קאים יזטא דין
קדם יי אלהנא וית גן דלתוהי קא
עטנא יזטא דין: (טו) ארי אתון דעתון
ית די ית יבנא בארעא דמצרים וית די
עברנא בנז עטנא די עברתון:
(טז) ותויתון ותי שקוציהון וית
טעותהון אעא ואכנא

פיוסין הם אתם ראיתם אשר עשיתו
לפרנס מנשה ליהושע לפיכך עשה אותם מנצה כדי לרזס וכן עשה יהושע וכן שמואל התניב
ואשפטה אתכם (שמואל א' י"ב) כשיאלו מידו וככנסו לידו של שאול: (יד) ואת אשר אינו
פה ואף עם דורות העתידים להיות: (טו) כי אתם ידעתם וגומר ותרואו את
שקוציהם לפי שראיתם האומות עובדי אילים ושמא השיא לב אחד מכם אותם ללכת אחריה:
(טז) ותרואו את שקוציהם על עם שהם מאוסים כשקנים: גלליהם שמוסרקים
ומאוסין

באור

שיכיה הוא לך לאלהים, ובהיות התכלית נכבד כל כך נריך שתהיה קבלתו בתכלית השלמות
(רע"ט): (יד) ישנו, ט"ז טוסף: ואת אשר איננו פה, והם הדורות הנכאים, ולכן
נריך שתודיעם שמתנת הארץ ויתר העובות אשר הועתקו על ידכם אליהם, לא היו כי אם
על תנאי קיום הכרית, ובאותו התנאי נעבדו התנחלתם אותם לכניכס אחריכם: (טז) ב'
אחם

וְאָבְנֵי כֶסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּוָהֶם :
 י פְּנֵי יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אֶזְרָאֵלֶּשָׁה
 אִזְרָאֵלֶּשָׁה אִזְרָאֵלֶּשָׁה אִזְרָאֵלֶּשָׁה
 לָבְבוּ פָנֶיהָ הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה
 אֲלֵהֶינּוּ לְלַכֵּת לְעַבְדֵי אֱתֵי
 אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פְּנֵי יֵשׁ בְּכֶם
 שְׂרָשׁ פָּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה יִי וְהָיָה
 בְּשִׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים
 הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלָבְבוּ לֵאמֹר
 שְׁלוֹם יְהוָה לִי כִּי בִשְׂרָרוֹת לְבִי

שטין, זילבער אונד גאלד,
 דיא זיא האטטען, געועהען;
 (ז) זאללטע עטווא אין באן
 אדער ווייב, געשלעכט אדער
 שטאם אונטער אייך זיין,
 דעסען הערץ זיך שאן יעצט
 פאן דעם עוויגען אונזערן
 גאטט אונזערעט האבע,
 דען גאטטערן דיוער פאלקעך
 נאכצוואנדעלן, אונד איהנען
 עו דינען: זאללטע איינע
 ווארצעל אונטער אייך זיין,
 דיא זא גיפטגען אונד ביטרעך
 קרויט דערפארבראכטע:
 (י) איין מענש, דער ווען
 ער דיוען פֿעראייניגונגפֿולך
 הארט, זיך זעלבסט אים
 דערצען זעגעט, אונד

אלך

שפריכט מיר ווירד ער וואהל זיין, ווען איך דעם דינקערל

תרגום אונקלוס

וְאֲבָנֵי כֶסֶף וְזָהָב דִּי עִמָּוָהוֹן :
 (י) דִּלְטָא אֵית בְּכוּן גְּבַר אִזְרָאֵלֶּתָא
 אִזְרָאֵלֶּתָא אִזְרָאֵלֶּתָא אִזְרָאֵלֶּתָא
 יִזְמָא דִּין מְדַחֲלָתָא דִּי אֲלֵהֶנָּא לְמִתְרָה
 לְמִפְלַח יַת טַעוֹת עִמְטִיא הָאֲנִין
 דִּלְטָא אֵית בְּכוּן גְּבַר מְהַרְהַר חֲטָאִין
 אִזְרָאֵלֶּתָא : (י) וַיְהִי בְּמִשְׁטַעֲוִיהָ יַת־
 פִּתְגָמִי מִזְמַתָּא הָדָא וַיַּחֲשֹׁב בְּלִבָּיהָ
 לְמִימְרֵי שְׁלֵמָא יְהוֹדֵלִי אֲרִי בְּהַרְהוּר
 לְבִי אֲנָא

רש"י

ומאוסין כגלל: עץ ואבן. אותן של עצים
 ושל אבנים ראיתם בגלגל לפי שאין הנכרי ידע
 שמה יגבבו אבל של כסף זהב עמהם נמדתי
 משכיתם הם לפי שהם יראים שמה יגבבו:
 (ז) פן יש בכס וזומר. לפיכך נרדף אני
 להשביעכם: פן יש בכס. שמה יש בכס:
 אשר לבבו טנה היום. מלקבל עליו הנביות:
 שרש פרה ראש ולענה. שרש מגדל עשב מר
 כנידון שהם מרים כלומר מפרה ומרבה רשע
 בקרבכם: (ח) והתברך בלבבו. לשון ברכה
 יאסוב בלבבו ברכת שלום לעצמו לאמר לא
 יבואני קללו הללו אך שלום יהי לי והתברך
 בנדי רח ש"י. כלע"ז והוא בענין סוחר
 מע"ס (ובל"א וירד זיך זעגנן) כמו והתגלח
 והתפלל

באור

אחת ידעתם וגו', לפי שראיתם האומות עובדי אלילים, שמה השיא לב אחד מכם אותו
 ללכת אחריהם: (טו) שקוציהם, על שם שהם מאוסים כשקנים: גלגליהם, שמיסרחין
 ומאוסין כגלל: (ז) ראש ולענה, עשבים מרים או ממימים, ושם כן בלה"ק, והטעם
 שרש ממימים ומגדל מרורות, כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם: והנקלטים תרגמו על ההרהור
 ומחשבת הלב, כי הוא נסתר וסופו להגלות, ע"י הרעות היוצאות ממנו, כמו השרש המוסף
 כרמים רעים, וסמים אמיתים: (ח) והתברך בלבבו, לשון ברכה, יאסוב בלבבו ברכת
 שלום

אלך למען ספות הרוה את-
 הצמאה: יט לא יאברה יהוה
 סלה לו כי אז יעשן אף יהוה
 וקנאתו באיש ההוא ורבצה
 בו כל האלה הכתובה בספר
 הוה ומחר יהוה את שמו
 מתחת השמים: כ והבדילו
 יהוה לרעה מכל שבטי ישראל
 ככל

מיינען דערצענו נאך-
 וואנדלע: אונד דיא פאללע-
 רייא אויף דען דרוט הייפע
 (דיא נאטירליכע בעגירדען
 מיט איבערמיטהיגען פער-
 מערהרע): (יט) איינעם
 זאללען ווירד דער עוויגע
 ניממערמעהר פערגעבען
 וואללען: פילמערהר ווירד
 דער צארן דען עוויגען אונד
 זיין אייפער איבער איינען
 זאללען מאן רויכען, אללע
 פערפלונג, דיא אין דיזעם
 בוכע שטעהט, ווירד זיך אויף
 איהן לעגען: אונד דער עוויגע

ווירד זיינען נאמען אונטער דעם היממעל אוונטאלגען: (כ) איהן ווירד ער אוין
 אללען געשלעכטערן ישראל'ז צום

תרגום אונקלוס

רש"י

אמא אויל בדיל לאוסקא ליה חטאי
 שלהתא על תדנתא: (יט) לא ייבי
 יי קטשבק ליה ארי קבו יתקף רומא
 דין וחמתייה בנקרא ההוא וידבקון
 ביה כלל וטאי דקתיכון בספרא הדון
 וימחי יי יתשטיה מתחזות שמיא:
 (כ) ויפרשניה יי לבישא מכל שבטיא
 דישראל
 ככל

והתפלל (מלכים א' ח'): בשריות לבי אך
 במראית לבי כמו אשורט ולא קרוב כלומר מה
 שלבו רואה לעשות: למען ספות הרוה לבי
 שאוסיף לו פורענות על מה שעשה עד הנה
 צוינג והייתי מעביר עליהם ועדם עתה
 שאזכרם עם המויד ואכרע מוט הכל וכן
 תרגם אונקלוס בדיל לאוסקא ליה חטאי שלותא
 על ודנתא שאוסיף לו אתי השגנות על הדוט':
 דוח. צוינג שהיא עושה כאדם שבור שהיא
 עושה שלא מדעת: כמאה. שהיא עושה
 מדעת ובתאוה: (יט) יעשן אף ה'. על ידי
 כעם הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף וכן
 עלה עשן באפו (שמואל ב' כ"ב) ואעפ"י שאין
 שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך הארץ: וקנאתו
 אנסורטעמו"כ (בל"א אייפר) אחזית לבישת
 בספר התורה הזה ולמעלה הוא אומר בספר

זו לפני המקום הכתוב משמיע את האזן כדרך
 לשון חמיה אנסורטעמו"כ (בל"א אייפר) אחזית לבישת
 (כ) הכתובה התורה

באור

שלוס לעצמו, לאמר לא יבואוני קללות הללו, אך שלום יהיה לי: והתנוד (כנדי"א שו"א)
 בלע"ז, ובל"א (ווירד זיך ועגנן), כמו והתגלגל והתפלל. (רש"י), כי הוראת בנין התפעל
 על הרוב פעולה חזרת (ווערטס רעזיפראקוס): בשררות לבי אלך, בשכחית לבי,
 כמו אשורט ולא קרוב (במדבר כ"ח י"ז), כלומר מה שלבו רואה לעשות. (רש"י), והרעבון
 פי' התאוה הגוברת ונתחזקת בלב תקרא שרירות כלשון חכמים שריר וקיים, וכן בשריר
 צטט (איוב מ' ע"ז): למען ספות הרוה את הצמאה, רוח וצמאה הם שנות העקרה,
 או התוארים המופשטים, שדרכם לנא על עשקל נקיבה, כמו אשורט פעמים רבות: והנה
 הדוח

כָּל־אֱלֹתֵי הַבְּרִית הַכְּתוּבָה
בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: כֹּה וְאָמַר
הַדָּוָר הָאֲחֵרוֹן בְּנִיכֶם אֲשֶׁר
יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכִּירֵי אֲשֶׁר
יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־
מִכֹּוֹת הָאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶת־
תַּחֲלָאֵיהֶּ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ:

גפרית

וְאֶל־כֶּעֶן כַּעַל אֶרֶץ הָאֵם: רַעַן

צום אונגליק אויוואַנדערן:
נאך אינהאלט אללער פֿער-
אידיגונגפֿליכע, דיא אין
דיועם בוכע דער לעהרע
פֿערצייכנעט זינד: (כא) אין
דער שפאָטעזטען צוקונפֿט,
ווען דיא קינדער, דיא נאך
אייד לעבען ווערדען, אונד
דער אויוואַנדער, דער אויו
ענטפֿערנטעם לאַנדע קאָמט:
דיא פלאַגען דיוען לאַנדען,
אונד דיא זייכען וואַרנעהמען,
מיט וועלכען דער עוויגע
רַעַן

רש"י

תרגום אונקלוס

בְּכָל לְוִי קָטָא דְכִתְיִין בְּסֵפֶר
אוֹרִיתָא הַדִּין: (כא) וְיִיטֵר דְרָא
בְּתַרְאָה בְּנִיכִין דִּי יָקוּמוּ מִבְּתַר־יְכוֹן
וְכִר עֲטִימִין דִּי יִתִּי מֵאַרְע רְחִיקָא וְיִתְחַוּוּ
וְתִמְתַּחַת דְּאַרְעָא הַזֵּאת וְיִתְמַרְעָהּ
דִּיאֲמַרְעֵי בָהּ: גופריתא

התורה הזאת נס כל חלי וכל מכה וגו' הזאת
לשון נקבה מוסב אל התורה. הזה לשון זכר
מוסב אל הספר ועל ידי פיסוק הטעמים הן
נחלקים לשתי לשונות בפרש' הקללות הטפחה
כתובה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זה
לזה לכך אמר הזאת וכאן הטפחה כתובה
תחת התורה נמצא ספר התורה דבוקים זה
לזה לפיכך לשון זכר נופל אחריו שהלשון נופל
על

באור

היה כנו לתאות המותרות ולחטא מתוך זכע, כענין ושמן ישרון ויבצע (לקמן ל"ב ט"ו),
והזמאה כנו לתאות הדברים הנגזרים, כמו החוטא לתאבון: ומלת ספית לשון תוספת
כנו ספית חטאת, והוא מקור סמוך, ואין למען במקום הזה כתיבת טעם, בשרירות לבי
אלך, בעבור שאספה, אבל הוא כמו לספית, יאמר הכתוב כי בעבור זה יהיה כך, כי בכל
כנה עם עלול יאמר לזען, בין שיעשה אדם הגורם לרעותו בעלול, כמו למען אשר יטב לך,
בין שיהיה שלא יודעתו, כמו למען לחוג לב (יחזקאל כ"א כ'), למען יכרת (הושע ח' ד'):
והשעור הכתוב אם ילך אחרי שרירות הלב ומראית העין, ולא יתן מחסום לתאות הדברים
שם בהם נורד ותעלל, סופו שיוסיף עליהם תאות הדברים שאין נורד ותעלל בהם, כי
אם זדון היכר וגאון הזובע: (יש) יעשן אף, על ידי כעס הגוף מתחמם והעשן יוכא מן
האף, וכן עלה עשן באפו (שמאל ב' כ"ב ט'), ואעפ"י שאין זו לפני המקום, הכתוב משמע
את האוזן כדרך שהיא רגישה, ויכולה לשמוע, כפי דרך ארץ (רש"י): וקנאותו, לשון
חמה, אכפזנטמיכ"ט, והוא בל"א (אייסר), אפיות לבישת נקטה ואיכו מעביר על המדה
(רש"י): (ב) הכחובה בספר החורה הזה, ולמעלה הוא אומד בספר התורה הזאת
(דברים כ"ח כ"ח), הזאת לשון נקבה מוסב אל התורה, הזה לשון זכר מוסב אל הספר,
וע"י פסוק הטעמים הן נחלקין לשתי לשונות, בפ' הקללות הטפחה כתובה תחת בספר,
והתורה הזאת דבוקים זה לזה לכך אמר הזאת, וכאן הטפחה כתובה תחת התורה נמצא
ספר התורה דבוקים זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחריו, שהלשון נופל על הספר.
(רש"י)

כִּי כִּי גִפְרִית וּמִלַּח שְׂרֵפָה כָּל־
 אֶרְצָהּ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח
 וְלֹא יֵעָלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב
 כַּמִּדְּהַפְּכֵת סָדָם וְעַמְרֵה אֲדָמָה
 וְצִבְיִים אֲשֶׁר הִפְךָ יְהוָה בְּאִפּוֹ
 וּבַחֲמָתוֹ: כג וַאֲמָרוּ כָּל־הַגּוֹיִם
 עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כִּכְהָ לָאָרֶץ
 הַזֹּאת מָה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל
 הַזֶּה: כד וַאֲמָרוּ עַל אֲשֶׁר עִזְבוּ
 אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם
 אֲשֶׁר בָּרַת עִמּוֹם בְּהוֹצִיאָם
 אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כה וַיִּלְכוּ
 וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ
 לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּם

(כג) דעו ערדבאדעו, דער
 דורך דען בראנד, וויא אין
 שוועפעל אונד זאלן פער-
 וואנדעלט איוט: ניכט בע-
 זאעט ווערדען קאן, ניכט
 הערפארבריינגט, אויך ניכט
 איינמאל אונקרויט אויף-
 שיסען לאסט: אונד דעם
 סדום עמרה אדמה אונד
 צבויים גלייכט, דיא דער
 עוויגע אים צאָרן אונד
 גריממע אימגעקעהרט האט:
 (כג) זא ווערדען אללע פאל-
 קער פראגען, ווארום האט
 דער עוויגע דיזעם לאנדע
 אלזא געטהאן? ווארדער
 דויער גראסע גריממיגע
 צאָרן? (כד) אונד מאן ווירד
 אנטווארטען, ווייל זיא דען
 בונד פערליסען, דען דער
 עוויגע, דער גאטט איהרער
 פארפארדען: מיט איהגען
 געשלאסען, אלו ער זיא אויז
 דעם לאנדע מצרים פיהרטע:
 (כה) היינעגען, דינטען אג-
 דערן גאטטערן אונד בעטעטן זיא אן: גאטטער, דיא זיא ניכט קאנטען, דיא

וצבויים קרי ולא

דערו גאטטערן אונד בעטעטן זיא אן: גאטטער, דיא זיא ניכט קאנטען, דיא

תרגום אונקלוס

רשי

על הספר: (כה) לא ידעום. לא ידעוניהם
 גבורות
 לא תזרע ולא תצמח ולא יסקפה
 כל עשבא כמהפכתא דסדום ועמרה אדמה וצבויים די הפך יי ברוגיה
 ובחמתיה: (כג) נייטרון כל עטמא עלטה עבר יי כדון לארעא קרא
 מהדתקופ רוגוא רבא תרון: (כד) נייטרון על די שבקו יתקיטא דיי אלהא
 דאכהתחון די גור עטהון באפקותיה יתהון מארעא דמצרים: (כה) ואילו
 ופלחו לטעות עטמא וסגידו להון דחלו דלא ידעונן ולא

באור

(כג): (כג) ואמרו כל הגוים, הוא הדור האחרון והגברי הכאמרים למעלה, ומנה
 בעבור שארכו הדברים, כמשפט הלשון: (כה) אשר לא ידעום, לא הכירו ונביאותם
 ויכלתם נאום פנים: ולא חלק להם, השם, שלא נתן אותם שרים על ישראל, כאשר
 שנים

וְלֹא חָלַק לָהֶם: כו וַיַּחַר-אֶפְרַיִם
 יְהוָה בְּאֶרֶץ הַיְהוּדָה לְהִבְיֵא עֲלֵיהֶם
 אֶת-כָּל-הַקְּלָלֹה הַבְּתוּבָה
 בַּסֵּפֶר הַזֶּה: כז וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה
 מֵעַל אֲדָמָתָם בְּאֶף וּבַחֲמָה
 וּבִקְצָף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכֵם אֶרֶץ
 אַחֲרֵת כַּיּוֹם הַזֶּה: כח הַנְּסֻתוֹת
 לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגִלָה לָנוּ
 וְלִבְנֵי נֹו עַד-עוֹלָם לַעֲשׂוֹת
 אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה

דיא ער איהנען אויך ניכט
 בעשידען האט: (כו) דארום
 איזט דער צאָרן דעו עוויגען
 איבער דיזעו לאַנד וואַ ענט-
 בראַנגט: דאָס ער אַללע
 פֿליכע אויף דאָזעלבע קאָמ-
 מען לויס, דיא אין דיזעם
 בוכע געשריבען שטערען:
 (כז) דאָרום שטיס זיא דער
 עוויגע אויז איהרעם לאַנדע
 מיט צאָרן, גרים אונד
 גראַסער אונגענאָדע: אונד
 וואַרף זיא אין איין אַנדערז
 לאַנד, וויא יעצט געשעהען
 איזט: (כח) פֿערבאַרגע
 דינגע זינד דעם עוויגען אונ-
 זערם גאָטטע פֿאַרבעהאַל-
 טען: וואַז אַבער אַפֿענבאַר
 ווירד, געהט אונד אונדע קינדער אַן, דאָס וויר נעמליך טהון וואַללען אַללע וואַרטע
 דיזער

י"א נקודות הזאת

תרגום אונקלוס

רשי

וְלֹא אָטִיבָא לְהוֹן: (כו) וְתִקַּף רִגְמוֹ
 וַיַּחַר אֶפְרַיִם הָיָה לְאִיתָאָה עֲלֵיהֶם
 בְּרִלְיוֹטִיָּא דְכַתְּיבִין בַּסֵּפֶר הַדִּין:
 (כז) וַיִּשְׁלַטְנֹון יְיָ מֵעַל אֶרְעָהוֹן בְּרִגְוֹ
 וּבְחַטָּתָא וּבְתַקּוּף רַב וְאַנְגִּלְנוֹן לְאַרְעָ
 אַחֲרֵי כַיּוֹמָא הַדִּין: (כח) דְמַטְמָרֹן
 קְרַם יְיָ אֱלֹהֵנָא וְהַגִּלְוֹן לָנָא וְלִבְנֵינָא
 עַד-עֲלֵמָא לְמַעַבְדַּת יְתָא כָּל פְּתַגְמֵי
 אֲרִיָּתָא

גבורות אלוהות ונקלוס תרגם לא אטיבא
 להון לא הטיבו להם שום טובה - ולכן לא
 חלק אותם אלוה שנתרו להם לא חלק להם
 שום גמלה ושום חלק: ולא חלק להם לא
 גמלם לחלקם: (כו) ויתשם ה' - בתרגומו
 ועלטיבון וכן הכני כותשם מעל אדמתם
 (רמיה י"ב): (כח) הנסותרות לה' אהינו -
 ואם תאמרו מה בידיו לעשות אתה מעניש
 את הרבים על הרבוי היסוד שנאמר כן יש
 בכס אש וגו' ואמר כך ודאו את עוכות הארץ
 היא והלא אין אדם יודע טמונותיו של סבירו
 אין אנו מעניש אתכם על הנסותרות שהן לה'
 אלהינו והוא יפרע מאותו יסוד אבל הנגלות
 לנו

הרא

באור

גמס על האומות, כי אין שום מול או שר אשרי מעלה מתקן עביו האומה הנבחרת, כענין
 שאמר אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים ואתכם לקח ה' וגומר (לעיל י"ט כ')
 (כח) הנסותרות לה' אלהינו, מי שיעבוד ע"ז בסתר, משפטו ביד השם לבדו, כי לפניו
 גלו כל תעלומות לב, ואין אדם יודע טמונותיו של סבירו: אבל אם היתה גלו חוב לנו
 ולבנינו לבשר הדע מקרבנו, ואם לא נעשה בהם דין, יענשו הרבים על פשעי יסוד, כמו
 שאמר למעלה:

הזאת: רביעי שני ס ל א והיה
 כי יבאו עליך כל הדברים
 האלה הברכה והקללה אשר
 נתתי לפניך והשבת אל לבבך
 בכל הגוים אשר הדייפת יהוה
 אלהיך שמורה: ז ושבת עד
 יהוה אלהיך ושמעת בקול
 ככל אשר אנכי מצוה היום
 אתה ובניך בכל לבבך ובכל
 נפשך: ג ושב יהוה אלהיך
 את שבורתך ורחמך ושב
 וקבצך מכל העמים אשר

דיוער לעהרע: ל (א) ווען
 נון קינפטין אללע דיוע דינגע
 איינטרעפן, זעענען אונד
 פלוד, וויא איך זיא דיר פאר-
 געלעגט האבע: דוא ניממוט
 עו אונטער דען פאלקערן,
 דארוין דיר דער עוויגע דיין
 גאטט פערשטאסען האט, צו
 הערצען: (ב) בעקעהרום דיר
 צו דעם עוויגען דיינעם
 גאטטע, אונד געהארכט
 זיינער שטיממע, וויא איך
 דיר הייטע געביטהע: דוא
 אונד דיינע קינדער, פאן
 גאנצעם הערצען אונד גאנץ
 צער זעלע: (ג) זא ווירד
 דער עוויגע דיין גאטט זיך
 אויך דיינער ערבארטען:
 אונד דיר אויז דער געפאנגענע
 שאפט צוריק פיהרען, אויז
 אללען פאלקערן, אונטער

וועלכע דיר דער עוויגע

ר ש י

לנו ולבנינו לנער הרע מקרבינו ואם לא נעשה
 דין בהם יענשו את הרבים. נקוד על לנו
 ולבנינו לדרוש שאף על הנגלות לא ענש את
 הרבים עד שעברו את הירדן משקנלו עליהם
 את הסנעה בהר גריזים ובהר סיני ונעשו
 ערבים זה לזה:

ל (ג) ושב ה' אלהיך את שבותך. היה
 לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו
 למדו מכאן כניכול שהכינה שרויה עם ישראל
 בשרת גלותם וכשנגאלו הכתיב גאולה לענשו
 שהיא ישוב עמהם. ועי'ל אנדול יום קבוץ
 גליות ובקושי כאלו הוא ענשו כריך להיות
 חוסו בידיו מעש איש איש ממקומו כעטין שאל
 ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל (ישעיה
 כ"ד) ואף בגליות שאר האומות מטיבין כן
 ונכתיב

באור

תרגום אונקלוס

הדא:

ל (א) ויהי ארי ייתון עלך בלי
 פתגמניא האליון פרכו ולושוין
 די יתכית קדמך ונתתיב ללפך בקל
 עטמניא די אנלך וי אלהך קתסן:
 (ב) ותשוב לדחלתא דיי אלהך
 ותקביר לטיטריה בכל די אנא טפקין
 לה יזמא דין את ובקך בקל לקך
 ובכל נפשך: (ג) ונתתיב וי אלהך וי
 שכי גלותך וירחם עלך ויתנו
 ויבגשנה טבל עטמניא די בדרך

ל (ג) ושב, כמו והשיב: ועל דעת ר' יהודה המדקדק הראשון הוא מעטין השקט
 והכח